

УДК 340.12:316.64

Дмитрієнко Ю.М.

ТРАДИЦІЙНІ ТА НЕТРАДИЦІЙНІ МОДЕЛІ ПРАВОВИХ ПОСТТОТАЛІТАРНИХ РЕФЛЕКСІЙ

За сучасних умов посттоталітарних змін правових рефлексій буття як рефлексій правовою свідомістю дійсності актуального статусу набуває проблема пошуків правовідбиваючих еквівалентів раціонального співставлення та співвіднесення зв'язних моделей правових рефлексій та нових моделей нетрадиційного відбиття соціуму активною правовою свідомістю (правовою свідомістю, що має некризові цикли своєї соціальної активності: вісонний, середній, низький), а також свідомої алгоритмізації таких операцій як виробленню нових норм пізнання – правових норм певної соціальності на рівні відповідних природних закономірностей, принципів та критеріїв.

Думаємо, що для цієї мети можна акмеологічно витворити і функціонально використати аксіологічні ідеї, маркерні принципи та світоглядні висновки досліджень таких вчених-експериментаторів як В.А.Майорова, А.Н.Ткачова і С.І.Яковенко та інших, які, висуваючи тезу про у н і в е р с а л ь н и й характер загальних законів природи і універсалізованих результатів багаточисленних моделювань поведінки мікроскопічних об'єктів (мадель соціально резонансного експерименту: система класичних частин, розміщених у «коробочку»-саркофаг, взаємодіючих за законом Кулона) надають нам можливість екстраполяційно, виходячи з єдиних методологічних принципів ціннісного принципопокладення розвиткових орієнтацій будь-якого руху у бік еволюційних перспектив, перенести ці висновки на соціально-правові, правові та правозаконні процеси, загалом на правову матерію (закон), яка є с о ц і а л ь н и м (конкретно-історичного типу) відбиттям правової речовини або правової інформації у знаково-матеріальну або законодавчу. Останнє спроможне відбутися через ідейно-правове (духовне) усвідомлення (правоусвідомлення) світоглядного архетипу певної правової системи як принципу буття, яке має за наших часів девіантні риси і характеристики. [Див. 6, с.2-23; 7, с. 3-30; 8, с.56-76].

Будемо також репрезентувати феномен девіантної правосвідомості як явище с о ц і а л ь н о ї природи, яке виокремлює, характеризує та світоглядно знімає у п р а в о в о м у відношенні нерезонансний з ментально адаптованої (ідеологічно звуженої) правової ідеї комунікативно - з н а к о в и й (літерний) маркер правової матерії, який і д е а л ь н о не відповідає ідейній сутності правової речовини або правової інформації на рівні парадигми певної правової системи.

У даному відношенні соціальна активність девіантної правосвідомості як соціальне відбиття її первинними суб'єктами (фізичними особами) девіантного поля перехідного правового буття у цілому, і у вторинних суб'єктах правосвідомості (юридичних особах) зокрема, за нашою думкою, методично рефлексує кризовий цикл втіленості природної, україноментальної правосвідомості як у світову світоглядно-ціннісну систему національних детермінацій і детермінант, так й в національну, утворюючих домінанту зовнішніх характеристик виміру світових правозмін на тлі розвиткових пріоритетів національних. Причому на зовнішньому рівні соціальну активність україноментального правоусвідомлення як внутрішнього, вітчизняного, так і зовнішнього, світового правового простору можна розуміти по д в і й н о: як національно-правову систему детермінантних впливів на традиційно-правові с в і т о г л я д н і системи, ментально структуруючих (або опосередковуючих) середовищне оточення будь-якої правової традиції (правової ідіоми) відповідно до конфігуральної конструкції певної традиційно-правової світоглядної системи, і як о с о б л и в у, соціально-правову підсистему-підструктуру, яка ураховує л о к а л ь н і властивості конкретного соціально-правового середовища [Див. 4, с.5-29].

Для нас є важливим розгляд різних шляхів нелінійної еволюції девіантної правосвідомості у посттоталітарному правобутті [Див.3, с.65: 5, с55-87:].

Не будемо відкидати у розвиткових процесах й варіанту можливого перехрещування детермінантних впливів (як різнощільних функціональних проєкцій правової свідомості) двох аспектів подвійних характеристик (й можливостей - теж) системо-структури девіантної правосвідомості на кризову (девіантну) модель рефлексивного праворозуміння й нормотворення як правовий д е г р а д а ц і й н и й і правовий к о н с т р у к т и в н и й, саморозгортаючийся, саморганізуючийся процес. Підкреслимо, що при тьому принциповому підході до строгої дефініції того чи іншого аспекту девіантної правосвідомості треба, мабуть, принципово виходити з положення про т і с н и й взаємозв'язок лінійної, правової деградаційної нестабільності або мутабельної і правової хаотичної, нелінійної стійкості тієї правової матерії, яка за структурним упорядкуванням домінуючих за кризових умов ідейно-духовного розвитку неатрибутивних елементів правосвідомості найбільш придатна до деструктурних змін і подальших трансформацій кризової правосвідомості або правосвідомості з кризовим циклом соціальної активності. Останню будемо характеризувати як к о с н у рефлексію правову матерію.

У даному випадку, узгоджуючись з деякими аргументами дослідників процесів стохастизації природних процесів на прикладах класичних елементарних частин, світоглядно розвиваючи, адаптуючи і поширюючи ідейно-методологічні висновки щодо мінімальної універсалізованості природних процесів стохастизації, зазначимо: зовнішня права стохастизація, її певна інтенсивність або естраінтенсивність спроможна викликати у нелінійній правовій (неправовій) рефлексивній матерії перехідного, девіантного права лінійну систему правових властивостей як відповідну зовнішню міру нелінійності (обмеженої нелінійності) певної гілки світових праворефлексій, спадкоємну звичайній, лінійній, історичній логіці

еволюції правової традиції (спадкоємності національної самосвідомості, національної правосвідомості), що каузально залежить (і легітимізується) від (у) відповідного (ому) конкретного (ому) ц и к л а (і) соціальної активності чи інтенсивнос-ті зовнішньої правової стохастизації.

Коли це дійсно так (а за нашими аргументами це так), то між циклами соціальної активності правосвідомості та циклами соціальної активності чи інтенсивності зовнішньої правової стохастизації праворефлексивних процесів свідомості, думаємо, існує функціонально детермінований зв'язок (увзаємозв'язок) на рівні або залежності (пріоритетності, домінування, активного розвитку, соціологізації), або взаємозалежності (принциповій раритетності, пасивного розвитку, статизації).

Виникає наступне завдання розгляду точок можливого перехрещування циклів соціальної активності правосвідомості з циклами соціальної активності зовнішньої правової стохастизації української правової системи.

Приймаючи до уваги критичні позиції В.С.Біблера, І.В.Конкіна, Ж.Дерріди та ін. про необхідність створення єдиної, перш за все, термінологічно-понятійної системи наукового розуміння та передбачення, прогностичної оцінки та аналізу будь-яких природних розвиткових процесів, які знаходяться на граничній межі або лінійного, або нелінійного типів правового пізнання (мислення), з рисами «топологічної єдності» (Субботін М.М.) праворефлексивних проєкцій, дефініцій, категорій і понять майже усіх можливих припущень, доказів та положень, особливо при лінеаризації (лінійному перетворенні, переосмисленні) нелінійних характеристик правової матерії перехідного, кризового, девіантного права у лінійні, а також відповідних рефлексій [2, с. 170-182].

При методологічній організації процесу лінеаризації нелінійних правоперетворень у лінійні, насамперед на науково-теоретичному рівні, думаємо, не можна не пропонувати у якості логічної векторної траєкторії послідовного розгортання зовнішньої правової стохастизації та світового пролонгування українського права та не надавати хаотично зорганізованій внутрішній системі правового, ментально структурованого простору локальної правової матерії характеристик спадка єдиноцивілізаційної ієрархії світового руху правотворення, яке повинно, як мінімум, евристично узгоджуватимось з світоглядною (духовною) традицією українського правовимірного руху, що, звичайно, лінійно розміщено у структурі української етнотрадиції (= національної самосвідомості) і соціологічно рефлексується через спадкоємність етнотрадиції - ядра усіх можливих перетворень і правоперетворень будь-якого часо-простору [1, с.388, 389-391, 394-395].

За нашою думкою, задля оптимального виявлення методологічних умов стохастичого існування девіантного світоглядно-правового детермінізму і хаосу на прикладі українського девіантного права, самоорганізаційних процесів світоглядно-парадигмального значення й масштабу, треба зупинитися на методичному розгляді і аналізі світоглядно-концептуальних понять демонстративно-статистичних значень для нашого контексту феномену юрідичного закону, за порівняльною аналогією, перш за все, універсалізованих результатів та поліфункціональних

висновків і умовиводів, в тому числі світоглядно-ідейного плану, численних моделювань поведінки мікроскопічних об'єктів, класичних елементарних фізичних, хімічних частин, експериментально дослідженої, багатократно змодельованої та зкорельованої на численних повторювальних зразках і прикладах досвідної, доказової, пізнавальної (мислимої) і стіни про можливість аксіологічного переносу узагальнених функціональних характеристик поведінки мікроскопічних об'єктів на функціональний розвиток і розумове пізнання макроскопічних об'єктів, їх функцій, вимог і потреб у аналогічних середовищних умовах і обставинах: соціальних, історичних, культурних та будь-яких, особливо тоді, коли поведінку макроскопічних об'єктів зпрогнозувати та передбачити неможливо ні корелятивно, ні будь-як, а звідси, ураховуючи суб'єкт-об'єктну природу і відповідне призначення людини у всесвіті, коли будемо говорити про право в об'єкти - і суб'єктів, у нашому прикладі первинних і вторинних суб'єктів правосвідомості, девіантної правосвідомості. У такому відношенні надаємо універсалізованим, теоретично узагальненим результатам і поліфункціональним висновкам численних

моделювань поведінки мікроскопічних об'єктів, які знаходяться у експериментально адаптованому і корельованому (а значить і передбачуваному) детермінізмі можливої і реальної (пропонуємої) зовнішньої стохастизації свого внутрішнього, синергетично структурованого нелінійного середовища та у су теоретично пізнаних природних законів буття мікроскопічних об'єктів і їх можливого, корельованого та синергетично змодульованого розвитку. Ми не виключаємо можливості тотожньо-резонансного розвитку макроскопічних об'єктів за аналогічних або приблизно резонансних мікроскопічним середовищних умов і обставин. Будемо також рахувати і де-

тими умовами і обставинами синергетичного нелінійного розвитку мікрооб'єктів і макрооб'єктів, коли їх «поведінки» будуть мати споріднені характеристики і риси. Для порівняльних моделей будемо використовувати експериментально узагальнені «зразки» поведінки певних мікрооб'єктів у конкретних лабораторно зафіксованих середовищах і типово характерні та нетипово характерні «зразки» поведінки макрооб'єктів за конкретними схемами і «навантаженнями» зовнішньої стохастизації матерії мікрооб'єктів і макрооб'єктів (суб'єктів). Будемо мати на увазі те, що існуючі світоглядно-методологічні зрівняння у філософській та науково-теоретичній площині досліджень стохастичної поведінки мікрооб'єктів, класичних елементарних фізичних, хімічних частин - дають можливість думати про ідейно-світоглядну тотожність ноеменально неусвідомленого «духовного» розвитку класичних елементарних частин з феноменально окресленим духовним розвитком, наприклад, суспільства, соціуму чи права.

Під поняттям «правова духовність» будемо методологічно розуміти спадковість права або його рефлексій будь-яких об'єктів, мікрооб'єктів (наприклад, за зразками класичних елементарних частин) чи суб'єктів, традиційно характерних у звичайному

для них середовищі, звичайних умовах і обставинах, тривалолінійно - однорідних і сталих.

По відношенню до права як сталої ментальної форми світової правової речовини або інформації, яка конкретно - соціально відбивається і знімається у маргінально - законодавчому змісті українських законів і законодавчого поля з конкретно-історичної, світоглядно-ментальної моделі і д е а л ь н о г о правозакону з динамічними рисами с т а л и х статистичних властивостей як права, так і закону.

Ідеальним статистичним правозакonom будемо вважати умовно і д е а л ь н у модель такого світоглядного вібиття і адекватного зняття ідеї права у відповідну ідею (і с т и н у) закону соціальної природи, коли у формозмісті соціального правосвідомлення не і с н у є будь-якої о п о з и ц і ї права і закону (право = закону), тобто коли інформаційно - синергетична конфігурація п р а в а як правова інформація або правова речовина має умовно а б с о л ю т н у ідентичну конфігурацію правової матерії, знакового матеріалу закону.

Будемо вважати, контекстуально запозичуючи і використовуючи експериментально адаптовані світоглядні ідеї з досліджень нелінійних природних процесів, що у синергетично структурованому правовому полі (не- правового) середовища існує інтровертна правова е н т р о п і я (середній алгоритм - середня величина стохастичності) знаходження останньої у різних станах (рівнях, циклах) як міра її хаотичності у кризових, перехідних розвиткових стадіях, а також міра хаотичності або девіантності у процесах правотворення і правосвідомлення. Категоріальне поняття правової ентропії як міру нелінійної збільшуваності хаотичності девіантної правосвідомості та у зв'язку з цим адекватну лінійну зменшуваність її унормованості у різних циклах соціальної активності при суспільному відбитті у ментальному тлі деструктивно-синергетичного маркера законодавчої істини як девіантної сутності смислорефлексії права - будемо вживати як робочий термін.

Виникаючи таким чином за перехідних часів правобуття у феномені девіантної правосвідомості як світоглядно-аксіологічній парадигмі правового усвідомлення перехідної соціальної природи риси і якості «діалогічного світогляду» (М.Бубер, М.М.Бахтін) з середини 50-х років викликали на вітчизняному теоретичному ґрунті наукову критику загальному м о н о л о г і з м у лінійного світоусвідомлення й світопізнання на рівні та на прикладі критики адіалогічного ірраціоналізму лінійного т е к с т у (книги). Такий факт спадкоємно пролонгувався у намаганнях до створення системи д і а л о г і ч н и х взаємозв'язків (диспутів, дискусій, спорів та ін.) при адаптації моделі наукового, у тому числі науково-правового пізнання будь-якої доказової і с т и н и.

Причому, за нашою думкою, нова діалогічність з часом набувала комплексних інтравертно-екстравертних, рубіжних, г р а н и ч н и х значень, які ідейно були спроможні викликати і д е о л о г і ч н у ентропію наукового, правового пізнання як середню міру ймовірного знаходження мислимого правового об'єкту у певній модельній системі діалогічного світогляду правового суб'єкту як нового, лінійно - нелінійного типу світовідношення, залишаючись у єдиній спадкоємності розвиткової етнотрадиції (= національної самосвідомості).

По відношенню до права діалогічний світогляд, правомірно рефлексуючи теоретичні дискусії про сутність права та його законодавче втілення у світоглядно відбитих правопроцесах методологічно репрезентує на практично - законодавчому рівні апіорні наслідки теоретичних пошуків ідеї права як її пізнавальної законодавчої істини у феномені закону, основного Закону.

Думаємо, буде теоретично виправданим аргументовне і доказове припущення про філософсько - сакральний, типово ф і л о с о ф с ь к о - п р а в о в и й характер Конституції, який свідчить про те, що вона є к л а с и ч - н и м філософсько-методологічним, філософсько-правовим або методологічно-правовим т в о р о м, який виконує (повинен виконувати) свої функції як у суспільстві, так і у державі, бути функціонально-дієвим, соціально-адаптованим та с у с п і л ь н о - н е о п о з и ц і й н и м документом.

Думаємо, Конституція як ф і л о с о ф с ь к о - п р а в о в и й або методологічно-правовий твір і с у с п і л ь н о - н е о п о з и ц і й н и й документ лінійно репрезентує (повинен репрезентувати) у своєму змісті не тільки соціально-світоглядно прологнований на ментальному рівні характер початкової логіки діалогічної правової комунікації (її форм), але й завжди конкретний історичний цикл соціальної активності правового усвідомлення (правосвідомості) соціальних трансформацій, цикл загальної спадкоємності ментально-правової традиції як підсистемо-підструктури спадкоємності етнотрадиції (= національної самосвідомості), що рефлексується у л о - г і ц і конституційного тексту, його ідеї, конкретно-історичному рівні світоглядно-соціального відбиття природної, завжди ментально адаптованої ідеї права у національно опосередковану і с т и н у закону, яка системо - структурно реалізується у практично функціонуючих н о р м а х закону.

Тоді рівень опозиції права і закону як ідеї права та її законодавчого втілення як істини закону ми правомірно можемо виявити, досліджуючи текст Конституції як конкретно - історично зрозумілу і теоретико-рефлексивно пізнану ідею права у контексті вітчизняної правової традиції. В залежності від того, як буде наближатися законодавча рефлексія (теоретичного плану) до науково узгодженої і оприлюдненої природної ідеї права - будемо судити про рівень теоретичної прогресивності та цивілізаційної озовнішненості тієї чи іншої Конституції (у порівнянні з іншими Конституціями). Але і в залежності від рівня функціонального використання Конституції як філософсько-правового твору і юридичного документу - будемо формувати висновки про рівень її лінійно-історичної необхідності у конкретному суспільстві та для конкретного суспільства і держави. Мабуть, коли виникає ситуація не функціонального, а лише і д е о л о г і ч н о г о затребування Конституції як основного закону правового буття, тобто коли вона є, але вона діє або маргінально, або нефункціонально чи напівфункціонально, опозиція права і закону настільки очевидна, що не потребує ніяких інших поглиблених доказів і аргументувань. Але це така опозиція, яка характеризує тотальну протилежність пізнаної ідеї права і знакової істини закону або ідейно нерозв'язані на світоглядно-соціальному рівні правові протиріччя, які переросли свою смислову форму і переутворились у зміст соціально-правових, правових і правозаконних конфліктів, криз, колізій, патологій як усталених зон сомозорганізованої та ізольованої опо-

зидії закону по відношенню до правової ідеї, коли закон і право як соціальні феномени легітимно «функціонують» ізольовано один від одного.

А саме: закон для закону, право для права.

Така критична, водночас г р а н и ч н а, за формою правова, а за змістом - неправова ситуація, фактично, глобальної т р а н с ц е н д е н т н о ї бінарної опозиції закону і права спроможна характеризувати д ж е р е л а й генезис світоглядної бази правозаконодавчих протиріч, які за думкою автора, мають у своїй детермінантній основі глобальний к о н ф л і к т двох моделей правового світовиміру і світовідношення: лінійної та нелінійної.

Список літератури

1. Библер В.С. От наукоучения к логике культуры: два философских введения в двадцать первый век. – М.,1991. – 459 с.
2. Деррида Ж. Отобиографии. // Ad Marginem '93:Ежегодник.- М.,1994. - 254 с.
3. Козюбра М.И. Понятие и структура методологии юридической науки // Методологические проблемы юридической науки. - К., 1990. – 169 с.
4. Козюбра М.И. Юридическая наука и перспективное прогнозирование // Методологические проблемы юридической науки.- К.,1990. - С.55-68
5. Козюбра М.И. Теоретичні проблеми реалізації нової Конституції України // Українське право. - 1996. - N 3. - С.4-12
6. Майоров С.А.,Ткачов А.Н.,Яковленко С.И. Исследование фундаментальных свойств кулоновской плазмы методом динамики многих частиц.// Известия ВИЗов, физика. - 1991. - Т.34. - N 11.- С.2-33
7. Майоров С.А., Ткачов А.Н.,Яковленко С.И. Математическое моделирование. - 1992. – 251 с.
8. Майоров Г.Г. Теоретическая философия Г.В.Лейбница. - М., 1973.

Поступило в редакцию 17.09.02